

any (Lapeyre, p. 45, 46): i Reglà hi troba 300 cases de cri. vells l'a. 1609, obedients al Duc de Gandia (p. 112); 281 segons l'avaluador governatiu (*El Arch. iv, 38a*) de 1600.

ETIM. N'hi ha una que és força comprensible, i tan fàcil com sovint ho són les idees simples tanmateix moltes vegades més aparents que convincents; jo mateix, seguit per *AlcM* —no sé que altrament s'hagi argumentat— suggeria que fos el ll. PAGUS 'comarqueta rural', amb la A canviada en *e* per la imela aràbiga; però altrament, conservació integral de les consonants del mot llatí antic clàssic (*BDC* xxiv, 1937, *EntreDL* III, 96). Hi havia, vaig veure després, dues greus objeccions —dificultat eliminables en forma convincent. El nom PAGUS 'partida rural poc poblada' no escau gaire a aquest paratge que darrerament es revela fou molt edificat des dels temps romans: veg. notícies de grans troballes arqueològiques i numismàtiques iberes, gregues i romanes, de data pre- i post-imperial, en l'art. de SSiv. I el mot PAGUS apareix reduït a PAU en la toponímia i lèxic documental, des del llatí tardà, veg. *DECat.* vi, 168b14-60. Com es justificaria aquesta excepció única en el territori hispànic, i fins romànic? L'àrab que hauria violentat la *á* segons la seva fonètica, no sols hauria mantingut la *p*- que li era repugnant, sinó que encara hauria restaurat una -g-, morta en el parlar d'Espanya i a tot l'Imperi des de molts segles abans de la invasió!

El cas és que hi ha un homònim o quasi, en el nom d'una altra ciutat sud-hispànica, que ens obre els ulls. Perquè el nom ibèric o protohispànic de IPAGRUM a la Bètica, ben documentat en inscripcions romanes, en l'itinerari Antoní, apareix, —oh sorpresa!— reduït a *pegó* si interpretem més o menys bé les grafies que li donen els autors en llur alfabet aràbic: és clar que ells hi escriuen *b*-, per tal com no hi ha una lletra *p* en l'alfabet aràbic i li donen aqueixa grafia aproximada: posant-hi *a* amb alif de prolongació que sol representar una *e* més o menys oberta: *ba'go* són les lletres que escriu *Al-Hošān* en la *Història dels Judges de Córdoba* (p. 128, 1.18 del text aràbic, 157 de la trad.). Però és clar que tractant-se d'històries cordoveses, deu parlar de la ciutat de Priego, situada en la prov. de Córdoba, a mig camí de Granada: no pas, és clar, del nostre *Pego*; i que és l'*Ipagrum* dels escriptors i inscripcions d'edat romana està ben comprovat pels altres hispanoàrabs: *Pago* transcriuen l'Edrissi ed. Dozy, 251n.; i Simonet, *Descr. del R. de Granada segun los Ar.* p. 80. No dubten gens ni ells ni M-Lübke (*RFE* xi, 16) a identificar amb *Priego*; i també li diu *Bāgub* ('almena' Al-Udrī en el seu Tarsi al-Ahbār, ed. 1965, p. 93). Tot això encara reprès i resumit en la monografia de l'excel·lent erudit cordovès i amic meu Dr. Antonio Arjona (*El Reino*

de Córdoba, durante la dominación musulmana, Córdoba 1972, 171-185). La forma *Pego* per anomenar la ciutat cordovesa, trigà a decaure. Encara a princ. S. xiv, s'usava fins i tot en castellà: Diego de Valera diu que Don Fernando IV quan era infant guanyà als moros *Pego*, junt amb Cañete, Zahara, Ortexica, las Cuevas, i *La Torre de Albauen* (*Bibl. Rivad.* cxvi, 22).

Què passà fonèticament? La *i* de IPAGRUM desapareixia, ja des del llatí vulgar hispànic, en els noms ibèrics: és la «i- facultativa» de l'iber, ja establerta per Schuchardt, que es repeteix en dotzenes de casos com IBAIKA / BAIKA > cast. *vega*, ITURISSA / TUR- > *Tossa* etc. I en aquest nom cordovès, la -r- tendia a anticipar-se en una var. vulgar, des d'època visigòtica; sentint els àrabs *prago*, llur repugnància pels gups d'inicial ocl. + líq., féu que entre ells s'introduís una forma *pegó* que eliminant el grup els resultava més còmoda.

Aquesta és, doncs, justament la forma que triomfà en el cas del nostre *Pego*, en tota la línia; mentre que en l'important IPAGRUM de la Bètica, fent-hi més resistència la població autòctona, la gent mossàrab mantingué el *Prego* menys arabitzat, i és la forma que acabà per predominar allí, ajudant-hi la influència del cast. ant. *priego* 'un clau' (deriv. de *plegar* / *pregar*, *DECH*). Com que Córdoba ja fou deslliurat del moros més d'un segle abans que *Pego*, allí l'arabització radical no aconseguí triomfar tan completament com en el *Pego* valencià.¹

Però no dubtem ja que el nostre prové d'un duplicat de l'ibèric IPAGRUM. Duplicat que no fou únic car també hi ha un poble de *Priego* a la província de Cuenca, localitat amb mun., i un *caserío Priego*, agre. a Moratalla de Múrcia.

I potser encara n'hi hagué algun altre cas valencià menor. Fonteta del *Pego* en el terme d'Agost (xxxvi, 48.18); casa de *Pego* terme Puçol (xxx, 50.14).

En fi hi ha una freguesia de *Pego* portuguesa, prop L'Abrantes, distr. de Santarem, i un illot de *Pego*, adjacent a l'illa de Santa Maria, dels Açores. També allà es pot tractar de sengles IPAGRUM en aqueixa forma arabitzada.

¹ I tanmateix algun relleix degué quedar-hi de la forma primitiva amb -r-: potser alguns moriscos digueren encara *peg(o)ro* (amb -o- intercalada); i d'aquí formaren el gentilici *pegorí* (que A.M. Alcover encara trobava supervivent); ara bé, sabem que els moriscos neutralitzaven els fonemes -r- / -l-: doncs aquesta deu ser també la raó de l'enigmàtic sufix del gentilici *pegolí* que ha restat general: amb un sufix -olí altrament sense exemple.

La Pegorda, V. Pegà